

## Spelande fåglar i Hälsingland 1-3 maj 2009

### Sju vågade sig norrut.

Avfärd från Valhallvägen kl 0800 på morgonen Första Maj. Vi åkte i en bekväm minibuss, i fortsättningen kallad bilen. Målet var Bergsjö i Hälsingland, en sträcka om 33 mil. En resa som skulle ta oss ca 12 timmar. Med mittennackstödet i fram borttaget var vi laddade för fina vägobsar. Efter ett stopp vid Järva krog var gruppen komplett. De sju var : Helena, Lasse Orvar, Ragnar, Runo, Staffan och jag själv, Christer. Ledare var Henrik med osäkrade GPSar .

### Varggropen

Första stoppet var Varggropen vid Vendelsjön. Varggropstornet är ett "morgontorn" man får solen i ryggen då. Fin obs på ett par rörhönor på klarvatten, lätet gick fram bra också. Det som dragit oss hit var svarttärna, dvärgmåsar och spetsbergsgås . Svarttärnan visade upp sig på en stolpe och några dvärgmåsar höll till nära tornet bland skrattmåsar. Sädgås och spetsbergsgås låg bredvid varann och gav ett fint tillfälle till jämförelse. Annars fick vi se en flock grönbenor dra iväg. Kvar fanns svartsnäppa och rödbena. En fiskgjuse hälsade på och två pilgrimsfalkar, en ungfågel och en adult, rörde om i grytan. Dubbeltrast på en ängslycka som vägobs på väg mot Dannemora. Naturligtvis hade vi redan råka som vägobs i Uppsala.

### Gruvdammen Dannemora.

Målarten i Dannemora var gråhakedopping. Flera par fanns där. Ett försök på svart rødstjärt i gruvområdet gav ingen utdelning.

### Lillbyatornet.

Flera par gråhakedopping sågs från tornet. Vägen till tornet bjöd på bla svarthätta och rörsångare. Från parkeringen såg vi en lustig kombo; ett par tranor och en brun kärnhök på marken i ett kikarfält.

### Forsärla Västland/Tämnrån

Gammalt dammbygge. Vi var ute efter forsärla. Tålamod gav utdelning. En fikapaus vid ån och forsärlan kom förbiflygande, liksom även kungsfiskare! Steglits sjöng från en elledning.

### Ledskär

Ärtsångare sjöng ihärdigt när vi försökte ta in en havsörn som satt på en sten. Vi hade också tillfälle att jämföra fisk- och silvertärnans läte. Skrântärnor sågs mer än 20 stycken tvärs över viken.

### Berömda Ålsjön.

Brushane , brun kärnhök, brunand hörde till obsarna i Ålsjön.

### Fjällgäss i Hudiksvalls centrum.

Med ett par mil till slutmålet stannade vi vid Lillfjärden, en damm nära Hudiksvalls centrum ( så nära att hade dammen inte funnits där skulle centrum ha flutit ut där) . Man kommer i stort sett rakt på Lillfjärden från en av E4-avfarterna. Fjällgäss rastar där årligen och vi gjorde ett försök att få se dem. Dagen innan hade det rapporterats över femtio stycken. När vi parkerade vid strandpromenaden syntes inte en enda fjällgås. Ända tills, efter ca 28 sekunder, någon sa att där står några vid buskaget och där står ett par till . Bara någon

billängd bort! Vi gick ut och räknade till 35 stycken säkra, det fanns fler på andra sidan dammen men vi hade en överenskommen ankomsttid så vi åkte vidare till Bergsjö istället för att räkna alla. På Lillfjärden såg vi också silltrutar, annars ovanliga på den här turen. Fjällgässen som rastar här torde vara större delen av den svenska populationen.

### **Örnnästet Bergsjö.**

Vi skulle bo i ett par stugor på toppen av ett stort berg. Utsikten över tätorten och bygden är fantastisk. Ove, vår värd mötte med kaffe och mackor. Genomgång av dagens obsar och morgondagens planer och sedan snabbt i säng. Klockan ett skulle det bli väckning för det var tjäderspel på gång. Kaffebryggaren apterades redan nu.

### **Tjäderskogen.**

Alla kom upp i tid och vi var iväg kvart i två på lördagsmorgonen som planerat. Vägen in i tjäderskogen var bommad pga tjälskador. Ove hade lånat en fyrhjuling med släp ( kallad ATV i fortsättningen) som skulle ta oss den sista biten av körvägen. Återstår sedan ca 1 km stig att gå i motlut. En stig som körts sönder av skogsmaskiner som blottat stenblock och rötter. Att man går i mörker gör inte saken lättare, svordomar genom sammanbitna tändar hördes här och var. Redan under de första stegen på stigen stötte vi upp ett par orrar som satt och tryckte i skogen. När väl stigningen tar slut blir marken också slätare. 9 personer är lite väl mycket för att smyga sig på ett tjäderspel, men vi hade våra instruktioner att gå samtidigt och stoppa samtidigt när det skulle lyssnas. 9 personer som synkront tar sig fram som en tyst skugga genom skogen - som en del av den.

Efter några minuter kunde vi höra tjädertupparna och för att inte skrämja bort dem satte vi oss att lyssna. Första sittningen varade en halvtimme eller så och vi hörde tupparna knäppa, klucka och väsa. Andra fåglar började också komma igång. Trots den låga temperaturen var myggen jobbiga. Enkelbeckasinen spelade på ett hygge nedanför oss och flera orrspele hördes runtomkring. Olika arter föll in och avlöste dem som varit igång tidigast. Rödstart, rödhake, morkulla, skogssnäppa, sångsvan, trana, taltrast, dubbeltrast, svartmes, tofsmes, talltita. En slaguggla började spela, först några strofer av det vanliga lätet sedan gick den över till defensivläte och spelade sin stämma i symfonin ganska länge. Honan gläfsste till några gånger.

Hittills hade vi bara hört tjädertupparna, vi försökte flytta oss närmare. Minst fyra tuppar spelade, ingen höna hördes. Vi kom närmare utan att skrämja bort dem men vi såg inga trots att det började ljusna. Mot soluppgången började större och tretåig hackspett att trumma.

Smålommens kacklande flyktläte hördes och genom trädtopparna såg vi två stycken flyga över. Mörka silhuetter mot den mörka himlen. Under tiden flyttade vi oss mot spelet som nu började matta av. Spelet upphörde innan soluppgången. Mot hygget där vi hört en av hackspettarna! Precis där i kanten såg vi en tretåig hackspett på några meters avstånd, ingen praktobs men klar. En tjädertupp som flög över hygget kände sig nog inte välkommen där den landade för den kom strax tillbaka samma väg.

En trädpiplärka sjöng från olika torrakor på hygget, i en björk kunde vi räkna till nio sidensvansar. Överflygande mindre korsnäbb hördes också.

Hela tiden hördes orrarnas bludder i bakgrunden från ett mycket vidsträckt spel. Det var dags att ta sig ur skogen och det var betydligt lättare nu när det var ljust. På väg till ATVen pluggade vi på dubbeltrastens läte.

Nedanför vändplanen där vi parkerat syntes flera spelade orrar.

Inte så lätt att skåda från släpet på en ATV men vi såg några nötskrikor på vägen ned. Väl ute ur skogen hade vi stjärtmes, grönsiska, bergfink, koltrast, bofink, storspov och rödvinge.

.....

### **Vidare morgonskådning.**

Ove förde oss upp till en skogsväg där man tidigare siktat tjäder. Vi hoppades få se en höna också. Av hönan blev det intet men en tupp spelade i en glänta. En hyggesväg tog oss närmare tuppen. De praktfulla färgerna och detaljerna i fjäderdräkten syntes bra i det milda morgonljuset. Tuppens hals och huvud var uppsvällt i spelivern. Hela tiden spelande närmade tuppen sig bilen,. Väl framme gick den runt oss och spelade. Den paraderade flera gånger på en stubbe nära bilen. Till slut satte den sig på motorhuven och tittade in genom vind rutan och hackade på den, sedan fortsatte den upp på taket. Viss oro spred sig vid de öppna fönstren och vår praktiskt lagde ledare var orolig för att det skulle bli repor i lacken.

Faran över när tuppen hoppade ned på marken och tog några varv runt bilen, hela tiden spelande. Plötsligt brakade den upp på biltaket, slog bilen med vingarna och hackade i taket. En vinge slog in vid den öppna sidorutan. Med tanke på svårigheten att förklara för bilfirman ev skador rullade vi sakta bort från spelplatsen och blev förföljda av den spelgalna tuppen i flera hundra meter. Oron för billacken visade sig vara befogad, man kunde se märken efter vingarna och kloma i dammet på bilen. Dessbättre var lacken intakt.

Vid genomgången senare kunde vi dels konstatera att tuppen egentligen inte reagerat på vår närvaro så länge vi hållit oss på landsvägen utanför spelplatsen. Det var först när vi körde in på timmervägen som gick över reviret som den reagerade, blev galen. Dels när det gällde styrkan på lätet så fick vi en referens för det spel vi hört under natten och tidiga morgonen. Uppskattningsvis hade vi varit ca 20 m från tjäderna i skogen då vi satt och lyssnade.

### **Språkbruk och spelande tupp igen.**

Gråspett hade rapporterats från det gamla fäbodsområdet Tannavallen. Grågås, 8 st i en liten fylking flög över hygget där vi stod, gärdsmyg och spillkråka hördes, men gråspetten gäckade oss.

Omätliga drog vi vidare, målet var grustaget vid Gia där trädlärka betraktas som säker. Dip naturligtvis. Här rörde vi oss i gränsmarkerna mellan Nordanstigs och Hudiksvalls kommuner. Eftersom en av exkurdanderna är kommunkryssare gällde det att hålla reda var kommungränsen gick.

På vägen till Gia fick vi syn på en järpetupp i vägkanten. Tuppen var ca 20 meter framför oss och spelade! Vi gled fram och kom i jämnhöjd med den. Den stördes inte nämnvärt och hoppade upp på en grangren där vi kunde se den fint i silhuett. När vi sett oss mätta lockade vi och den försökte lokalisera lätet. Obs på från några meters håll när den flera gånger flyttade sig över vägen och runt bilen. Dess höga spelläte hördes också bra. Dräggelobs, ett uttryck som Ove, vår värd tycker är väldigt skoj. Själva mera allmänt naturintresserad än skådare. Han försöker få en distinktion mellan dräggel- och praktobs. Även om jag sett järpe, ivägflaxande, förut har jag inte kryssat den. Men nu var det läge för X.

### **Kustlokal bryter av.**

Skådning får inte bli statisk så vi drog nu till en kustlokal, Hårte. Tidigare år har en STOF-exkursion haft hoande hornuggla där i mars. Väl framme i Hårte, ett gammalt fiskeläge, kunde vi se storskrake, småskrake, svarthakedopping, strandskata, storskarv, sjöorre, svärta, rödbena och drillsnäppa. En storlom och en större lom tog fart utanför stranden och drog sedan norröver. Avståndet var för stort för att exakt bestämma den större lommen så det stannade vid obestämd islom. Den hade väldigt stora fötter. Storlommen hade svårt att

hänga med när islommen drog iväg. Tre kustlabbar syntes spelflyga på avstånd, ingen bra obs men det blev det enda vi såg av kustlabbar under exkursionen.

Några vadare sågs på en strand längre bort. Tre gluttsnäppor kunde bestämmas direkt men för att ta de mindre vadarna gjorde vi en kringgående manöver för att se bättre. Det var flera par av mindre strandpipare, mitt uppe i spel/parningsbestyr, och några drillsnäppor.

Förmiddagen gick mot sitt slut och vi åkte tillbaka till vårt örnäste för att ta igen den förlorade nattsömn. Runt stugorna kunde vi se och höra bla bergfink, svv flugsnappare, rödstjärt och rödhake. Ragnar tyckte sig höra spelande slaguggla flera gånger, men det var antagligen en tinnitusvariant från morgonens upplevelser.

Avslutningen på dagen blev en delikat middag, artgenomgång, planering för morgondagen och tidigt sänggående. Uppstigning klockan ett igen

### **Orrspel, tidig söndag.**

Klockan två kom vi iväg enligt plan. Klart väder, några plusgrader och halvmåne.

Vägen till spelplatsen var inte alls lika mödosam som den till gårdagens tjäderspel. Hundra meter att gå från bilen!

Vid spelplatsen fördelade vi oss på två gömslen, rullade ut sittunderlag, dukade upp med termosar och mackor uppradade satte vi oss att vänta.

Jag fann det illavarslande att vi hörde andra orrspel bubbla på avstånd under det att inget hände hos oss. Rödstjärten började sjunga väldigt tidigt men ingen orre.

Tjoo-**ysch**,,,,,, den första orrtuppen brakade ned på sandytan framför oss och började spela nästan innan den landat. Strax hade flera tuppars anslutit. Spelet var igång! I mörkret kunde man se tupparna som silhuetter men inte så många dräktdetaljer. Det vita lös. Antalet tuppars uppskattade vi till sju, det är inte möjligt att räkna exakt, spelområdet är 270 grader och gömslena täcker varsin sektor. Vartefter det blev ljusare framträdde detaljerna i dräkterna och spelet bättre. Vi hade orrarna på mindre än 10 meters avstånd. En höna kom in i spelområdet och vi fick se en parning. Det kan ha varit två honor i spelet, men det var svårt att bestämma.

Spelets intensitet avtog en stund, kanske hämtade tupparna andan? Men det tog fart igen. Efter någon timme lyfte en tupp plötsligt, de andra följde efter och spelet var över. Det var nu fullt dagsljus. Vi hade sett oss mätta.

Tallheden runt spelplatsen var inte lika artrik som tjäderskogen. Rödstjärten hade vi hört och senare även storlom från något närbeläget vatten.

### **Kulturlandskapet, det gamla Sverige.**

Fiskgjuse på rede lockade nu. Strax norr om bruksorten Strömsbruk finns en sedan flera år känd häckningsplats för fiskgjuse. Det är ett stycke vattenrikt landskap och gjusen kan ses från stora vägen. Som vi stod och spanade efter gjusen började några av de medexkurderande uppträda oroligt. De hade hört en gråspett tuta i strandskogen på andra sidan vattnet! Den hördes några gånger och tystnade sedan. När vi sett fiskgjusen, rullade vi några hundra meter till Holm. Det är en plats med lämningar efter en gammal gård. En landtunga omfluten av vatten. Bara grunderna finns kvar nu och området hålls i stand för friluftslivet. Eftersom vattenströmmar runt området är det goda förutsättningar för fin skådning. Redan vid P-platsen hade vi gransångare och på stigen in grönsångare. Från kaffebordet hade vi en mycket fin obs på forsärla.

## Smålom på häckningstjärn

Nästa lokal var en skogstjärn där smålom kunde finnas. Vägen dit går över sank mark och vi var glada att klara oss fram torrskodda. Ett par smålom syntes bra på den stilla vattenytan, den vackra röda bröstfläcken speglades i vattnet. Skogssnäppa kunde höras vid tjärnen och där fanns också gräsand, kricka, knipa och kanadagås. Alla klarade sig tillbaka över mossen och vi for vidare till kusten och fiskeläget Rönnskär.

## Rönnskär, Hälsingland

Innan Stocka såg vi sångsvan på rede. Skådning från en stenstrand gav nytt resekryss på gråsparv. Inåt land hördes också spillkråkor trumma. Utåt havet kunde vi se sjöorre, svärta, storskrake och tordmule. Första söndagspasset avklarat och dags att sova middag.

## Hemfärd via Uppsala.

När vi packade bilen vid lunchtid kunde vi höra en storspov spela nedanför berget. Dippen på trädlärkan vid Gia hade fått oss att törsta efter revansch. Alla trädlärkor i hela Sverige var i fara! På Svalan fanns en rapport om ett fynd på Vedyxatippen i Danmark, den siktade vi in oss på. Men först gjorde vi ett försök på en ortolansparv som larmats från Faxan, Gamla Uppsala.

När vi kom in i området, bruten grusås sa Henrik: "Stanna vid krönet där framme så har vi bra överblick". Strax upptäcktes en misstänkt fågel i ett aspbestånd. Det var ortolan! Den varmröda tonen på bröstet syntes klart. Vi tog oss närmare, till en uppställningsplats för lastbilar och entreprenadmaskiner. Därifrån kunde vi se sparven leka kring mellan trädtopparna. Både sång- och lockläte kunde höras.

Nu till Vedyxatippen. Det visade sig vara en tipp för schaktmassor och byggavfall, en miljö som kan tänkas passa trädlärka. Efter en del navigerande hittade vi ett par trädlärkor i gruskanten på vägen. Den ena hade en läcker larv i näbben hela tiden vi såg dem. Mycket bra obs och gott om tid att kolla karaktärerna.

## Sista stoppet

Vassångaren i Garnsviken, Sigtuna stod sist på listan. Med tanke på att vi skulle vara åter i Stockholm mellanåttånie så var tilltaget väl optimistiskt. Men vi åkte dit, tog en fikapaus och gjorde artgenomgång. Hämpling och dvärgbeckasin sågs av några, rör- sävsångare för alla; men ingen vassångare.

## Ingen väggkrog,

Tack vare bra planering, duktiga vägobservatörer, lite flyt och vackert väder blev det en mycket bra tur. 137 arter exklusive den obestämda islommen på turlistan.

För ovanlighetens skull inte en enda väggkrog.

### Material:

Fågelguiden  
Rosenberg  
Fågellokaler i Uppland och Stockholms län  
Svalan  
Club300  
Väggkarta, Hudiksvall  
FIST, Wallentin, artikel om dubbeltrastens läten  
SNF fågelskiva